

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΓΩΓΗΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
Βασίλειος Οικονομίδης, Καθηγητής
Τηλ.: 28310-77657, 6974324979. Email: vasoikon@yahoo.com
Ακαδ. Έτος: 2025 - 2026, Εξάμηνο: Εαρινό

Μεθοδολογία της Διδασκαλίας των Κοινωνικών Σπουδών στο δημοτικό σχολείο (Δ04Π07)

Περίγραμμα μαθήματος

Σκοπός του μαθήματος αυτού είναι η θεωρητική και πρακτική κατάρτιση των φοιτητών σε θέματα διδακτικής μεθοδολογίας των κοινωνικών σπουδών, η επισήμανση του ρόλου των κοινωνικών σπουδών στο πλαίσιο αυτό και η εστίαση στη μεθοδολογία της διδασκαλίας τους.

Το μάθημα αυτό υπογραμμίζει την ανάγκη μέσα σε ένα περιβάλλον έντονων κοινωνικών και πολιτισμικών αλλαγών να δοθεί έμφαση στη διδασκαλία των ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Σπουδών στην εκπαίδευση και παρέχει στους φοιτητές τις αναγκαίες γνώσεις για να σχεδιάζουν, εφαρμόζουν και αξιολογούν σχετικές δραστηριότητες στο δημοτικό σχολείο.

Ενδεικτικές θεματικές ενότητες του μαθήματος:

1. Τα μαθήματα κοινωνικών σπουδών (Ιστορία, Θρησκευτικά, Κοινωνική-Πολιτική Αγωγή, Μελέτη Περιβάλλοντος κ.ά.) ως μέσα διαμόρφωσης κοινωνικών και πολιτισμικών ταυτοτήτων.
2. Οριοθέτηση και σκοποθεσία των κοινωνικών σπουδών στην εκπαίδευση. Η ένταξή τους στα προγράμματα σπουδών και η διδασκαλία τους στο δημοτικό σχολείο.
3. Αρχές, μέθοδοι και μορφές διδασκαλίας των κοινωνικών σπουδών.
4. Η κατανόηση του εαυτού από το παιδί σχολικής ηλικίας και η ανάπτυξη κοινωνικών σχέσεων με τους άλλους.
5. Το παιδί ως μέλος κοινωνικών ομάδων και σχηματισμών, ως αναπτυσσόμενος πολίτης και οι εμπειρίες του από την κοινωνική, οικονομική και πολιτική οργάνωση του βίου.
6. Η αποδοχή και ο σεβασμός της διαφορετικότητας των ανθρώπων.
7. Τρόποι διδακτικής προσέγγισης στοιχείων (ιστορικά γεγονότα, θρησκευτικές εορτές, επαφή με την πολιτιστική κληρονομιά) που συμβάλλουν στη συγκρότηση συνειδητοποιημένου πολίτη.
8. Ευαισθητοποίηση σε θέματα παγκόσμιου ενδιαφέροντος που επηρεάζουν την καθημερινή ζωή (αγωγή ειρήνης, προστασία περιβάλλοντος, αγωγή υγείας,)
9. Η ανάπτυξη της επιστήμης και της τεχνολογίας και οι εφαρμογές τους και οι αλλαγές στη ζωή των ανθρώπων
10. Εξάσκηση των φοιτητών στο σχεδιασμό της διδασκαλίας σχετικών ενοτήτων με βάση ολιστικές διαθεματικές προσεγγίσεις.

Εγχειρίδια του μαθήματος:

- 1) Ελευθεράκης, Θ. & Οικονομίδης, Β. (Επιμ.) (2018). *Παιδαγωγική και Κοινωνιολογία της Δημοκρατίας και των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων*. Αθήνα: Διάδραση, **77116353**

- 2) Τριλιανός, Αθ. (2013). *Μεθοδολογία της διδασκαλίας*. Αθήνα: Διάδραση, **33095256**
- 3) Οι δημοσιεύσεις που θα αναρτηθούν στο eclass του μαθήματος.

Τρόπος Εξέτασης:

Για την εξέταση του μαθήματος θα εφαρμοστεί ο συνδυασμός γραπτών εξετάσεων και προσθετικής εργασίας. Η εργασία συνίσταται στον σχεδιασμό τριών σχεδίων διδασκαλίας σε διδακτικές ενότητες που προέρχονται από τον χώρο των Κοινωνικών Σπουδών με βάση τη διεπιστημονική και διαθεματική προσέγγιση και πρέπει να αποσταλεί έως την ημέρα της εξέτασης του μαθήματος στο email του Β. Οικονομίδη vasoikon@yahoo.com Για τον τελικό βαθμό του μαθήματος θα συνυπολογιστούν ο βαθμός της εξέτασης με εκείνον της εργασίας κατά το ακόλουθο εύρος: Κλίμακα βαθμολογίας εξέτασης: 0 – 10, Κλίμακα βαθμολογίας εργασίας: 0 – 3. Παράδειγμα: Βαθμός εξέτασης 5 + Βαθμός εργασίας 2 = Τελικός βαθμός μαθήματος 7.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Αβδελά, Ε (1998). *Ιστορία και σχολείο*. Αθήνα: Νήσος.
- Αγγελάκος, Κ. & Γ. Κόκκινος (Επιμ.) (2004). *Η διαθεματικότητα στο σύγχρονο σχολείο και η διδασκαλία της ιστορίας με τη χρήση των πηγών*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Αλκκησις, (1995). *Μουσεία και σχολεία : δεινόσαυροι κι αγγεία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Αναγνωστόπουλος, Β. (1999). *Λαϊκή παράδοση και παιδί*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Αναγνωστόπουλος, Β. (1999α). *Λαϊκή παράδοση και σχολείο*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Ανδρέου, Α. Π. (Επιμ.) (2008). *Η διδακτική της ιστορίας στην Ελλάδα και η έρευνα στα σχολικά εγχειρίδια*. Αθήνα: Μεταίχμιο
- Αντζουλάτου-Ρετσίλα, Ε. (1988). *Λαογραφικά μουσεία και παιδεία*. Αθήνα: Έκδ. της συγγρ.
- Βαγιανός, Γ. (1989). *Η Θρησκευτική Αγωγή στην Α/βάθμια Εκπαίδευση*. Θεσσαλονίκη: Έκδ. του συγγ.
- Βασιλόπουλος, Χ. (1993). *Ο Μαθητής ως Κριτήριο του Μαθήματος των Θρησκευτικών*. Θεσσαλονίκη: Αφοι Κυριακίδη.
- Βασιλόπουλος, Χ. (1996). *Θρησκευτική Αγωγή και Αυτονομία του Παιδιού*. Θεσσαλονίκη: Αφοι Κυριακίδη.
- Γιαλουράκη, Σ. (2004). Μουσειακή αγωγή. Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης. *Σύγχρονο Νηπιαγωγείο*, 39, 14-23.
- Γκότοβος, Α. (2002). *Εκπαίδευση και ετερότητα. Ζητήματα Διαπολιτισμικής Παιδαγωγικής*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Γρόσδος, Γ. (2002). Πριν και μετά την επίσκεψη στο μουσείο. *Ανοιχτό Σχολείο*, 82, 8-11.
- Δάλκος, Γ. (1998/99). Η σχέση σχολείου και μουσείου: βίοι παράλληλοι. *Τα Εκπαιδευτικά*, 49-50, 46-52.
- Δάλκος, Γ. (2000). *Σχολείο και μουσείο*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Δαμανάκης, Μ. (1997). *Η εκπαίδευση των παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα. Διαπολιτισμική προσέγγιση*. Αθήνα: Gutenberg.

- Δημητριάδη, Κ. (2002). *Ιστορία και Γεωγραφία στην πρώτη σχολική ηλικία*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- Δημητρόπουλος, Π. (1997). Η ανάπτυξη της θρησκευτικής συνείδησης των μαθητών κατά το άρθρο 16 παρ. 2 του Συντάγματος, τα δικαιώματα των γονέων και η «επικρατούσα» θρησκεία. Στο Χλέπας, Ν.-Κ. και Δημητρόπουλος, Π. *Ζητήματα Θρησκευτικής Ελευθερίας στο Χώρο της Εκπαίδευσης*. Αθήνα-Κομοτηνή: Σάκκουλας, 55-102.
- Δημούλης, Δ. (1999). Η θρησκευτική ελευθερία ως κανόνας διαφοροποίησης και έννοια αποκλεισμού. Στο Χριστόπουλος, Δ. (Επιμ.), *Νομικά Ζητήματα Θρησκευτικής Ετερότητας στη Ελλάδα*. Αθήνα: Κριτική – Κ.Ε.Μ.Ο., 81-164.
- Ζαμπέτα, Ε. (2003). *Σχολείο και Θρησκεία*. Αθήνα: Θεμέλιο.
- Ευαγγέλου, Ο. & Κάντζου, Ν. (2004). Παιδιά πρόσφυγες στον κόσμο. *Σύγχρονο Νηπιαγωγείο*, 39, 60-69.
- Κάββουρα, Δ. (2011) *Διδακτική της Ιστορίας. Επιστήμη, διδασκαλία, μάθηση*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Καζαμιάς, Α. & Πετρόπουλος (Επιμ.), (2003). *Παιδεία και πολίτης*. Αθήνα: Ατραπός.
- Κακούρου-Χρόνη, Γ. (2001), Μουσείο και σχολείο. *Ανοιχτό Σχολείο*, 80, 14-16.
- Καλεσοπούλου, Δ. (2002). Μάθηση μέσω των αντικειμένων: τα χαρακτηριστικά και η εφαρμογή της στο χώρο του μουσείου και του σχολείου. *Ανοιχτό Σχολείο*, 82, 112-18.
- Καλούρη- Αντωνοπούλου, Ρ. (1988). *Το μουσείο μέσο τέχνης και αγωγής*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Καραγιώργος, Δ. (2005). Μια άλλη προσέγγιση των κοινωνικών σπουδών στην Ελλάδα σήμερα. Τάσεις και προοπτικές. Στο *Εκπαιδευτικά Ανάλεκτα*, Αθήνα: Ατραπός, 694-723.
- Κάτσικας, Χ. & Πολίτου, Ε. (1999). *Τσιγγάνοι, μειονοτικοί, παλιννοστούντες και αλλοδαποί στη ελληνική εκπαίδευση : εκτός "τάξης" το "διαφορετικό"*; Αθήνα: Gutenberg.
- Κογκούλης, Ι. (2003). *Διδακτική των Θρησκευτικών στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- Κόκκινος, Γ. (2000) *Διδακτικές προσεγγίσεις στο μάθημα της Ιστορίας*. Μεταίχμιο: Αθήνα.
- Κόκκινος, Γ. & Αλεξάκη, Ε. (Επιμ.), (2002). *Διεπιστημονικές προσεγγίσεις στη μουσειακή αγωγή*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Κόκκινος, Γ. & Νάκου, Ειρ. (Επιμ.) (2006). *Προσεγγίζοντας την ιστορική εκπαίδευση τον 21ο αιώνα*. Μεταίχμιο: Αθήνα.
- Κόμπος, Κ. (1998). Το δικαίωμα στη διαφορά. *Ανοιχτό Σχολείο*, 68, 7-18.
- Κουλόμζιν, Σ. (2000). *Το ορθόδοξο βίωμα και τα παιδιά μας*. (Μετ. Π. Τσαλίκη). Αθήνα: Ακρίτας, Δ΄ έκδ.
- Κούτσικα, Γ. (1998). Επισκέψεις σε <μεγαλίστικα> μουσεία για παιδιά προσχολικής ηλικίας. *Ανοιχτό Σχολείο*, 68, 5-6.
- Λεοντσίνης, Γ. Ν. (1996) *Διδακτική της ιστορίας. Γενική - τοπική ιστορία και περιβαλλοντική εκπαίδευση*. Αθήνα.
- Μάρκου, Γ. (1997). *Εισαγωγή στη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση. Ελληνική και Διεθνής Εμπειρία*. Αθήνα: Έκδ. του συγγ.
- Μασσιάλας, Β. (1984). *Το σχολείο εργαστήριο ζωής. Εισαγωγή στη μεθοδολογία της διδασκαλίας των κοινωνικών σπουδών*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Μαυροσκούφης, Δ. (2005) *Αναζητώντας τα ίχνη της ιστορίας. Ιστοριογραφία, διδακτική μεθοδολογία και ιστορικές πηγές*. Αφοί Κυριακίδη: Θεσσαλονίκη.

- Μωραϊτή, Τ. (2000). *Λαϊκή παράδοση και σχολείο : εκπαιδευτικό πρόγραμμα προσέγγισης των παιδιών του νηπιαγωγείου και του δημοτικού σχολείου στον παραδοσιακό πολιτισμό*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Νάκου, Ε. (2000). *Τα παιδιά και η Ιστορία. Ιστορική σκέψη, γνώση και ερμηνεία*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Νάκου, Ε. (2001). *Μουσεία: Εμείς, τα πράγματα και ο πολιτισμός*. Αθήνα: Νήσος.
- Νικολάου, Γ. (2000). *Ένταξη και εκπαίδευση των αλλοδαπών μαθητών στο Δημοτικό σχολείο : από την "ομογένεια" στην πολυπολιτισμικότητα*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα..
- Νικολάου, Γ. (2005). *Διαπολιτισμική διδακτική*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα..
- Νικολούδη, Φ.(2002). Εγώ; Δεν είμαι ρατσιστής. Αυτοί είναι διαφορετικοί από μένα. *Σύγχρονο Νηπιαγωγείο, 32*, 47-49.
- Ντεμπρέ, Ρ. (2004). *Η διδασκαλία της Θρησκείας στο ουδετερόθρησκο σχολείο*. (Μετ. Γ. καράμπελας) Αθήνα: Εστία.
- Ντεκάστρο, Μ. (1994). *Λαϊκή τέχνη: Οδηγός για παιδιά*. Αθήνα: Κέδρος.
- Οικονομίδης, Β. & Ελευθεράκης, Θ. (Επιμ.) (2009). *Εκπαίδευση, Δημοκρατία και Ανθρώπινα Δικαιώματα*. Αθήνα: Ατραπός.
- Παναγιωτοπούλου, Π. (2003). Το μουσείο και ο εκπαιδευτικός του ρόλος. *Εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Σύγχρονο Νηπιαγωγείο, 35*, 22-27.
- Πανταζής, Β. (2002). Το μάθημα της Ιστορίας. Διαπολιτισμική μάθηση στο μάθημα της Ιστορίας. *Μακεδόν, 10*, 205-216.
- Ρεπούση, Μ. (2004) *Μαθήματα Ιστορίας. Από την ιστορία στην ιστορική εκπαίδευση*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Ρεπούση, Μ. & Τσιβάς, Α. (Επιμ.) (2011), *Από τα ίχνη στις μαρτυρίες. Η επεξεργασία των ιστορικών πηγών στο μάθημα της Ιστορίας*. Αθήνα: Γράφημα.
- Σάββα, Ε. (1999). Τα τσιγγανόπαιδα στο σχολείο και τη ζωή: μια διαπολιτισμική εκπαιδευτική πρόκληση. *Τα Εκπαιδευτικά, 51-52*, 176-182.
- Σιαμήτρας, Γ. (2000). Προετοιμασία, πραγματοποίηση και αξιολόγηση της επίσκεψης σε μουσείο. *Ανοιχτό Σχολείο, 74*, 5-9.
- Σταθόπουλος, Μ. (1999). Η συνταγματική κατοχύρωση της θρησκευτικής ελευθερίας και οι σχέσεις Πολιτείας – Εκκλησίας. Στο Χριστόπουλος, Δ. (Επιμ.), *Νομικά Ζητήματα Θρησκευτικής Ετερότητας στη Ελλάδα*. Αθήνα: Κριτική – Κ.Ε.Μ.Ο., 199-224.
- Σύνταγμα της Ελλάδος 1975 / 1986*. Αθήνα 1986.
- Σωτηρέλης, Γ. (1998). *Θρησκεία και Εκπαίδευση κατά το Σύνταγμα και την Ευρωπαϊκή Σύμβαση. Από τον κατηχητισμό στην πολυφωνία*. Αθήνα: Σάκκουλας.
- Σωτηρέλης, Γ. (1999). Ο χωρισμός Κράτους – Εκκλησίας: Η αναθεώρηση που δεν έγινε. Στο Χριστόπουλος, Δ. (Επιμ.), *Νομικά ζητήματα θρησκευτικής ετερότητας στη Ελλάδα*. Αθήνα: Κριτική – Κ.Ε.Μ.Ο., 19-79.
- Τσιάκαλος, Γ. (2000). *Οδηγός αντιρατσιστικής εκπαίδευσης*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα..
- Φραγκουδάκη, Α. & Δραγώνα, Θ. (1997) *Τι ειν' η πατρίδα μας;* Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Χουρδάκης, Αντ. (2004). Θεωρητικές και διδακτικές προσεγγίσεις στην Ιστορία και στον Πολιτισμό: Προλεγόμενα στη σύνταξη ενός Αναλυτικού Προγράμματος για τα ελληνόπουλα του εξωτερικού. Στο *Προλεγόμενα Αναλυτικού Προγράμματος για την Ελληνόγλωσση Εκπαίδευση στη Διασπορά* (σσ. 155-210). Ρέθυμνο: Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ.
- Χουρδάκης, Αντ. (2004). Προς μια «Ιστορία τρίτου χώρου»: Ζητήματα διδασκαλίας της ιστορίας και του πολιτισμού των Ελλήνων της διασποράς». Στο Μ.

- Δαμανάκης (Επιμ.) *Πρακτικά του Συνεδρίου με τίτλο «Ιστορία της Νεοελληνικής Διασποράς: Έρευνα και Διδασκαλία»* (σσ. 15-23). Ρέθυμνο: Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ.
- Χουρδάκης, Αντ. (2012). *Ιστορική Εκπαίδευση στην Ελληνική Διασπορά*. Αθήνα: Ίων. ΥΠ.Ε.Π.Θ. – Π.Ι. (2002). *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) για το Δημοτικό Σχολείο*. Αθήνα.
- Derman-Sparks, L. (χ.χ.). *Καταπολεμώντας τις προκαταλήψεις*. (Επιμ.- Μετ. : Α. Χουντουμάδη, Ε. Μόρφη). Αθήνα: Σχεδία.
- Allen, R. (1996). "Introduction: What should we teach in Social Studies and why?" In B. Massialas & R. Allen (Eds.) *Crucial Issues in Teaching Social Studies K – 12*. Belmont: Wadsworth.
- Hooper-Greenhill, E. (1992). *Museums and the shaping of knowledge*. London: Routledge.
- Hooper-Greenhill, E. (1994). *The Educational role of the museum*. London: Routledge.
- Hooper-Greenhill, E. (1999). *Museums and their visitors*. London: Routledge.
- Martorella, P. H. (1994). *Social Studies for elementary school children. Developing young citizens*. N.J. : Prentice-Hall.
- Massialas, B. & Allen, R. E. (1996). *Crucial issues in teaching social studies K-12*. N.Y. : Wadsworth.
- Mindes, G. (2005). Social studies in today's early childhood curricula. *Young Children*, 60(5), 12-18.
- O' Hara, L. & O' Hara, M. (2001). *Teaching History 3-11: The essential guide*. New York: Continuum.
- Owen, D. & Ryan A. (2001). *Teaching Geography 3-11: The essential guide*. New York: Continuum.
- Pluckrose, H. (1993). *Children learning History*. Herts: Simon & Schuster Education.
- Ros, A. (2005). *Teaching citizenship. Proceedings of the 7th conference of the children's identity and citizenship in Europe Thematic Network*. London: CiCe.
- Seefeldt, C. (2001). *Social studies for the preschool/primary child*. NJ: Merrill. Prentice Hall.
- Shaver, J.P.(Ed), (1991). *Handbook of research on Social Studies teaching and learning*. N.Y. : Macmillan.

Τα εν χρήσει αναλυτικά προγράμματα και διδακτικά εγχειρίδια των κοινωνικών σπουδών του δημοτικού σχολείου.